EXEMPLES DE LA LITERATURA UNIVERSAL

PROPOSTA DE PROGRAMA

PROPOSTA DE PROGRAMA

E X E M P L E S D E L A L I T E R A T U R A

U N I V E R S A L

José Carlos Rovira

Versió i adaptació a càrrec de Biel Samsano i Belso

1 9 9 1

COLECCIÓN: MATERIALES REFORMA L.-56
TÍTULO: EXEMPLES DE LA LITERATURA UNIVERSAL
EDITA: GENERALITAT VALENCIANA, CONS. CULTURA, EDUCACIÓ I CIÈNCIA,
D. G. ORD. I INNOVACIÓ EDUCATIVA,
PROGRAMA INN. I REFORMES EXPERIMENTALS
1ª EDICIÓN
DISEÑO COLECCIÓN: VOLUMENES ALTERADOS S.A.L.
D.L.: V-1666-1991
PRINTED IN SPAIN - IMPRESO EN ESPAÑA
IMPRESO POR:
COMERCIAL TORMOS S.L.
AVDA. BLASCO IBÁÑEZ, 22 - 46010 VALENCIA

INDEX

Liminar

PRIMER CURS: DES DELS ORÍGENS AL SEGLE XVIII

0. Dels objectius generals i temes proposats
1. Els orígens hebraics. La Bíblia
2. Els grans mites generadors de la literatura greco-llatina
3. La literatura àrab
4. La poesia èpica i la matèria cavalleresca
5. La poesia trobadoresca
6. La formació de l'esperit renaixentista
7. El teatre europeu dels segles XVI i XVII
8. Literatura de la Il.lustració

SEGON CURS: SEGLES XIX I XX

0. Objectius generals i temes proposats
1. El Romanticisme
2. El Realisme
3. Del Simbolisme a l'Avantguarda
4. El teatre d'Avantguarda
5. Els nous models narratius (I): Proust
6. Els nous models narratius (II): Joyce
7. La literatura nord-americana
8. La universalització de la literatura hispanoamericana

0. Liminar

Sense entrar a discutir -ni tampoc a justificar, òbviament- el rètol sota el qual s'empara la present programació, direm que hem seleccionat vuit temes per al primer curs, amb els quals intentem d'esbossar alguns itineraris de lectura de la literatura en l'espai cronològic que va des dels orígens de la cultura que hem convingut en denominar 'occidental', fins el segle XVIII.

És clar que en una proposta com la que ara presentem, per força, hi ha d'haver grans llacunes. Atesos l'espai cronològic i de continguts que hi volem incloure, no pot ser d'altra manera. Dit això, també hem de manifestar que tot i els riscos que reconeixem, també és cert que els vuit temes que ací proposem, si altra cosa no, sí tenen la virtut de ser temes acotats i de poder ser abordats, desenvolupats i estudiats tot al llarg d'un curs acadèmic, sense que aquest esdevinga un inventari general d'èpoques, estètiques, autors, obres, etc. en el qual, amb la pretensió de tractar tots els temes, no ens permeta d'aprofundir en res.

A més, entenem que són temes 'oberts' que esperen la participació de totes i tots les i els professionals de l'ensenyament a fi que aquests retallen, amplien, matisen o diversifiquen els continguts en funció de les necessitats, nivells, etc. que trobaran a cada aula. L'experimentació pedagògica ha de ser un repte permanent a l'objecte de no deteriorar -més encara- allò que ha de ser una experiència atractiva per als nostres estudiants.

El programa del segon curs, també esbossat en les seues línies més generals, aborda els segles XIX i XX en altres vuit temes i atorga una atenció especial als models de transformació literària del nostre temps. De tota manera, delque es tracta és de contrastar l'experiència que un programa com aquest pot deparar -amb tota seguretat- al professor de l'assignatura.

Per acabar, hem de reconèixer que la nostra proposta té el seu punt de partida en els Ejemplos de Literatura Universal que el Dr. José Carlos Rovira prepará i redactà ara fa dos anys. Tot i deixar ben clar que en molts punts hem seguit les seues directrius, cal dir que en molts altres punts, ampliem, desenvolupem o incorporem punts de vista diferents. En aquest sentit, volem fer notar que en tot moment, hem intentat de relacionar les estètiques i obres de la literatura universal amb

les manifestacions concretes que aquestes han produït al nostre país, especialment en aquells períodes en els quals la nostra literatura o cultura, en el seu conjunt, ofereix un producció sòlida i/o capdavantera: els trobadors, els segles XIV i XV, les avantguardes, etc. Un cas semblant seria el de la literatura àrab on hem fet servir exemples de poetes "aràbigo-valencians" o pre-valencians, tant se val. Tot això amb l'única intenció de fer veure a l'alumne que les obres literàries i artístiques mai no ixen del no res, sinó que són el fruit d'un conjunt complex d'interrelacions culturals, connivències o de relectures de cultures, autors o obres molt anteriors.
Altres vegades, el que hem fet ha estat introduir -dintre de les limitacions d'espai i temps de la programació- conceptes o moviments que en el programa de referència no apareixen: l'assaig com a gènere literari, la novel·la negra o la generació beat, per posar alguns exemples.

PRIMER CURS: DES DELS ORÍGENS FINS EL SEGLE XVIII

0. Dels objectius generals i temes proposats

Un curs com el que ara proposem hauria de fixar els seus objectius bàsics en els següents:

a) Acostar l'estudiant a una sèrie de moments essencials de la nostra cultura, familiaritzant-lo amb els exemples literaris principals i els contextos socials on aquests han sorgit.

b) Intensificar el treball de comentari de text, tot insistint en la delimitació dels motius principals dels secundaris, atesa l'exemplaritat posterior que aquests desenvolupen.

c) Pretendre la història literària com a una successió de relacions on els diferents motius van donant pas a nous matisos i sentits en ser represos en èpoques diferents.

d) Desenvolupar la capacitat de relacionar els exemples de la literatura universal amb altres de la literatura catalana que l'alumne haurà de conèixer.

d) Iniciar als alumnes en els criteris metodològics de la literatura comparada.

e) Eixamplar la capacitat estètica dels alumnes a través de l'aprenentatge dels autors clàssics

f) Fonamentar els trets bàsics en els quals es basa la nostra cultura.

A fi de desenvolupar aquests objectius proposem tot un seguit de temes i les corresponents línies principals de formació i pràctica. Ens hem limitat a un nombre reduït de possibilitats (per exemple, la literatura hebraica, la literatura àrab, etc.) atesa la necessitat de no superar l'espai i el temps real que dura el curs escolar. Els temes que proposem són els següents:

1) Els orígens hebraics. La Bíblia.
2) Els grans mites generadors en la literatura greco-llatina.
3) La literatura àrab.
4) La poesia èpica i la matèria cavalleresca.
5) La poesia trobadoresca.
6) La formació de l'esperit renaixentista.
7) El teatre europeu dels segles XVI i XVII.
8) La literatura de la Il.lustració.

Cada tema és esbossat primerament a través d'uns objectius concrets, en els quals es fa notar la importància metodològica, les possibilitats que ofereix quant als objectius generals del programa i algunes directrius generals de les seues relacions amb el marc global de la literatura. Després hi ha una explicitació dels continguts principals, tot intentant que

atorguen una estructura lògica en la qual podrem basar el tema, unes activitats suggerides a fi de cobrir els objectius i un apartat final de bibliografia i materials, on assenyalem, més bé, la possible localització de textos -per ser edicions de fàcil accés- que no una compilació i/o inventari bibliogràfic.

Els materials referenciats hauran de servir en la mesura que siguen productius quant als continguts de cada tema. Les referències bibliogràfiques tan sols les apuntem en funció de ser relativament localitzables, fet pel qual no indiquem any de publicació quan hi ha diverses edicions o es tracta d'editorials força conegudes.

0.1.- Sobre la bibliografia i els materials proposats

Cal dir que en tots els temes, i pel que fa a la bibliografia crítica, només hi hem inclòs referències en català i castellà, essencialment perquè són estudis a l'abast de qualsevol interessat. A més, la majoria d'aquestes monografies ja fan referència a altres estudis en francés, anglés, alemany i italià, bàsicament, però de molt més difícil accés per la seua dispersitat.

També cal dir que, en cap moment no hem pretés l'exhaustivitat erudita sinó, més bé, facilitar una informació bibliogràfica de fàcil localització, ja siga en biblioteques públiques o privades, ja siga en edicions recents.

D'altra banda, voldríem fer notar que hi ha una sèrie d'obres i manuals de refererència que, atés el seu caràcter general, són estudis que cal no oblidar i que convindrà consultar a cada moment, tot i que no s'esmenten en cada tema específicament. A continuació facilitem l'Index d'aquestes obres.

En primer lloc i per les seues característiques, hem de citar la Historia de la literatura universal, de Martín de Riquer i José Maria Valverde, publicada per l'editorial Planeta.

En segon terme, cal no menystenir totes aquelles obres de caràcter enciclopèdic que han pogut aplegar al seu voltant un vertader equip d'especialistes i que, en les entrades corresponents, aporten una quantitat d'informació que ens pot ser molt útil, com poden ser l'Enciclopedia Britanica, la Larousse i la Gran Enciclopèdia Catalana, entre algunes altres.

Per a tot el període de l'Edat Mitjana, és molt útil i molt clarificadora la lectura de l'obra clàssica d'Ernst Robert Curtius, Literatura europea y Edat Media latina, publicada en dos volums per l'editorial Fondo de Cultura Económica. Conté un índex analític que permetrà la ràpida consulta sobre els temes i autors que ens interessen. Pel que fa a la nostra cultura en particular tot al llarg d'aquest període cronològic, és interessant la lectura de l'obra de Jordi Rubió i Balaguer, De l'Edat Mitjana al Renaixement, publicada per Teide.

Tot i que una mica antiga, sobre els conceptes de l'amor, tant a l'època medieval com moderna, encara és útil la consulta de l'obra de Denis de Rougemont, El amor y occidente, publicada per Kairós.

Cal no oblidar, a més, tenir sempre a mà alguna/es de les històries de la nostra literatura existents. En concret suggerim la Jordi Rubió i Balaguer, Història de la literatura catalana, reeditada recentment en català per les Publicacions de l'Abadia de Montserrat; la de Martí de Riquer, Antoni Comas i Joaquim Molas, Història de la literatura catalana, publicada per l'editorial Ariel i la Història de la literatura catalana, publicada conjuntament per les editorials Orbis i 62.

Finalment, hem de pensar que existeix una gran quantitat de còmics, pel.lícules, obres musicals, plàstiques, etc. que fan una relectura -ni que siga remota i difusa- de molts dels temes i mites centrals de la literatura universal, i que atesa la cultura de la imatge en la qual vivim immersos, poden ser molt útils a l'aula.

1. ELS ORÍGENS HEBRAICS. LA BÍBLIA.

1.1.- Objectius generals

En aquest primer tema s'estudiarà la configuració del pensament judeocristià i el seu pes determinant en la tradició occidental. Es relacionaran els grans mites bíblics amb exemples literaris suggerits per aquests. Es procurarà conèixer els llibres principals de l'Antic testament i el seu significat cultural. S'analitzarà el Nou testament, tot cercant una comprensió tipològica de la figura central de Jesús de Natzaret i el desenvolupament d'aquest en la cultura universal. L'objectiu essencial és habituar l'alumne a treballar directament sobre el text de la Bíblia, com a referència precisa per a la seua formació literària, quant a model de narració, de poètica, de gèneres, de seqüències temàtiques que s'estratifiquen contínuament en el conjunt de la literatura. Al capdavall, s'intentarà plantejar a l'alumne -que podrà compartir o no el valor de religiositat dels textos analitzats- la necessitat d'una pregona atenció i valoració d'un dels exemples màxims -per la seua trascendència social- de la producció estètica.

1.2.- Continguts

- Les civilitzacions de l'antic Orient. Els textos de Ras-Shamra i el primer politeisme semític.
- La cultura monoteista dels semites occidentals.
- Els manuscrits que transmeten l'Antic testament i les seues llengües.
- L'estructura de l'Antic testament i els llibres més persistents en la tradició cultural.
- El Gènesi
- L'Exode
- Els exemples dels Llibres històrics.
- Els Salms i el Càntic dels càntics com a producció poètica.
- Els exemples dels Llibres dels profetes.
- La reelaboració dels mites politeistes en l'Antic testament.
- La societat del Nou testament. Palestina i la dominació romana. Les profecies de l'alliberament.
- La figura de Jesús als Evangelis.
- La figura de Jesús en la tradició literària.
- L'Apocalipsi i la profecia de la destrucció.
- Estudi particular de les grans construccions temàtiques: la creació de l'home, el diluvi universal; la torre de Babel; els sacrificis; la recerca de la Terra promesa; la primogenitura; la copa de Josep; Moisés i el segon naixement; Samsó i Dalila, el fill pròdig, la profecia del Salvador, la narració dels miracles; la crucifixió de Jesucrist; l'ascensió; la profecia visionària de la destrucció del món, etc.

1.3. Activitats suggerides

- Lectura dels textos indicats.
- Lectura dels relats que responen a les grans construccions temàtiques.
- Relació amb espais narratius d'altres tradicions culturals.
- Lectura de reelaboracions poètiques. La tradició cultural del Càntic dels càntics, en l'exemple renaixentista.
- Contrastar la figura de Jesús amb les seues reinterpretacions literàries o amb obres inspirades pel mateix motiu: exemples de Dostoievski en El gran inquisidor; Galdós en Nazarín; Diego Fabri en Proceso a Jesús; Robert Graves a Rey Jesús.
- Realitzar una exemplificació sobre motius bíblics que actuen en obres literàries contemporànies (són força nombroses i es podria recórrer a qualsevol exemple que pogués ser conegut pel conjunt dels alumnes; per exemple, el cas de Nabí, de Josep Carner, on recrea el passatge de Jonàs i la balena).

1.4. Bibliografia i textos recomanats

- En català, continua sent imprescindible treballar sobre la Bíblia de la Fundació Bíblica Catalana, que és la més rigorosa i que presenta una sèrie d'introduccions i/o presentacions a les seues diverses parts a cura de reconeguts especialistes en temes teològics i llengües semítiques.
- Quant a un panorama general de la literatura hebraica, cal consultar l'obra de David Gonzalo Maeso, Manual de historia de la literatura hebrea (Bíblica-Rabínica-Neojudaica), Madrid, Gredos.
- Pel que fa als elements temàtics, seran molt útils les obres d'Elisabeth Frenzel, Diccionario de argumentos de la literatura universal i Diccionario de motivos de la literatura universal, totes dues obres publicades a Madrid per l'editorial Gredos.
- Una altra obra fonamental a l'objecte d'establir la relació de motius temàtics amb el món cultural on aquests sorgeixen és la James George Frazer, El folklore en el Antiguo Testamento. Mèxic, Fondo de Cultura Económica.

2. ELS GRANS MITES GENERADORS EN LA LITERATURA GRECO-LLATINA

2.1. Objectius generals

Conèixer el món clàssic en les produccions fonamentals de la seua cultura, no només és important per a la formació humanística, sinó també imprescindible. Cal recordar que un dels moments clau de la construcció cultural europea, l'Humanisme i el Renaixement, naix tot just de girar els ulls vers els models clàssics greco-llatins, d'aqueixa insistència per conèixer la reflexió dels clàssics actualitzant amb ells un nou sentit de la vida. Aquest tema, doncs, pretén entrar en un món que és generador directe de la cultura occidental i és una font permanent de la literatura de totes les èpoques. Cal posar un interés particular en els "relats" principals, com poden ser els d'Ulisses o Edip, ja que repetidament van a establir una relació continuada -temàticament i simbòlicament- amb la cultura i la literatura posterior. Alhora, s'ha d'insistir en el coneixement dels mites principals de la cultura greco-llatina i en la seua configuració literària, atés el substrat que formen en la literatura europea.

2.2.- Continguts

- La civilització micènica i la matèria èpica d'Homer. Els descobriments d'Heinric Schliemann.
- La Ilíada: principals seqüències narratives.
- L'Odissea: la creació mítica del retorn: principals seqüències narratives; Polifem i l'astúcia de l'heroi; l'encís de les sirenes; l'atracció de la maga Circe i l'abandonament del viatge; l'episodi de la nimfa Calipso i els designis dels déus;Nausica i la possibilitat del retorn; la tela de la fidelitat de Penèlope; el regrés a Itaca i la victòria sobre els pretendents.
- La societat rural d'Hesíode
- La Teogonia com a resum mític.
- Els grans mites: Prometeu, Pandora, Europa, Persèfone, Apol.lo i l'amor, Hades, Caront, Diònissos, Hèrcules, Teseu, el Minotaure, Orfeu, etc.
- La tradició argonàutica. El relat de Jàson.
- El mite d'Edip. La tradició de la tragèdia. L'Edip de Sòfocles.
- Les versions romanes de la mitologia grega.
- La poetització mítica en Les Metamorfosis d'Ovidi i la seua fortuna en la cultura universal. Els mites principals per a la tradició literària: Dafne, Narcís, etc.
- Anàlisi de la funció del mite en la tradició literària.

2.3.- Activitats suggerides

- Lectura dels fragments enumerats de L'Odissea.
- Lectura de diversos fragments literaris que aborden els mites que hem triat per al seu estudi.
- Lectura d'Edip Rei, de Sòfocles.
- La llegenda d'Ulisses i la seua relectura Troilus i Cressalda, de Shakespeare; l'Ulisses, de Joyce o Odisea, de Nikos Kazantzakis. També pot ser útil la lectura d'alguna obra que recree algun dels mites de L'Odissea, com, per exemple, Nausica, de Joan Maragall, tot i que no és l'únic autor.
- Edip i la seua reinterpretació cultural a partir de la teoria psicoanalítica.

2.4.- Bibliografia i materials recomanats

Per a una visió de conjunt de les literatures grega i llatina, és molt útil la consulta de la Historia de la literatura universal, confegida per Martín de Riquer i José María Valverde, Barcelona, Planeta, 1985. A més, com a monografies específiques, pot consultar-se la Historia de la literatura griega, d'Albin Lesky, i la Historia de la literatura romana, d'Ernst Bickel, totes dues publicades a Madrid per l'editorial Gredos.

Per a la imprescindible lectura de L'Odissea recomanem decididament la magnífica traducció de Carles Riba, publicada a Barcelona per l'editorial Alpha. En aquesta mateixa editorial també trobarem La Ilíada, d'Homer i L'Eneida, de Virgili, en traducció deguda a Miquel Peix i Miquel Dolç respectivament.

Pel que fa a la mitologia greco-llatina, tot i haver-hi alguna obra en català, atés el seu caràcter massa infantil, hem de recomanar l'aportació de Pierre Grimal dins l'obra col.lectiva Mitologías del Mediterráneo al Ganges, publicada a Barcelona per l'editorial Planeta, pp. 96-200.

Arribats en un cert punt, pot ser convenient de treballar amb diccionaris de mitologia. Recomanem els següents: Falcón Martínez et alii, Diccionario de la mitología clásica, Madrid, Alianza Editorial; J. Umbert, Mitología griega y romana, Mèxic, Ed. G. Gili, i de Pérez-Rioja, Diccionario de símbolos y mitos, Madrid, editorial Tecnos.

Quant a les relacions dels temes esmentats amb la tradició literària, cal no oblidar l'obra ja citada en el tema anterior, Diccionario de argumentos de la literatura universal, d'Elisabeth Frenzel.

La lectura d'Edip Rei ofereix dues possibilitats que essencialment són la mateixa, ja que el traductor és en tots dos casos el sempre fiable Carles Riba. Seria convenient treballar sobre la traducció de les Tragèdies de Sòfocles que Riba féu per a la Fundació Bernat Metge. No obstant això, creiem que serà de

més fàcil accés -i més econòmic- el volum Tragèdies, de Sòfocles que, traduïdes pel mateix Riba, ha publicat l'editorial Curial, a cura de Carles Miralles.

Atés el seu interés metodològic i d'interpretació, considerem molt útil l'obra La función del mito clàsico en la literatura contemporánea, de Luis Díez del Corral, publicada per l'editorial Gredos. També des d'una perspectiva metodològica és fonamental la lectura del capítol "La cicatriz de Ulises", dins Enrich Auerbach, Mímesis. La realidad en la literatura, publicat a Mèxic per l'editorial Fondo de Cultura Económica.

Cal dir que existeixen força obres contemporànies que poden servir per atraure els alumnes cap al món clàssic que volem abordar. Ja hem comentat algunes obres a través de les quals diferents autors han recreat alguns del mites greco-llatins. Quant a l'època, la societat, la història pot ser molt interessant la lectura de Jo, Claudi, de Robert Graves, publicat per Edhasa, o la novel.la Memòries d'Adrià, de Marguerite Yourcenar, publicada per Laia.

Finalment, hem de consignar també l'existència de moltes versions cinematogràfiques que intenten diverses relectures dels mites clàssics i que poden ser ben útils a l'hora d'interessar l'alumne en el tema que ens ocupa.

3. LA LITERATURA ÀRAB

3.1 Objectius generals.

Caldrà que intentem una aproximació i una comprensió de la literatura àrab a partir d'un itinerari cronològic que anirà des dels seus orígens fins a les acaballes del segle XV. Aquest recorregut tindrà el seu suport en uns textos que il.lustraran les característiques i personatges fonamentals d'aquest tema. S'hi abordaran els principals moviments literaris produïts per aquesta literatura, així com els principals gèneres poètics i prosístics. Es dedicarà un apartat específic a abordar el coneixement de l'extensió d'aquesta literatura, que de cap manera es limita a l'actual marc geogràfic dels països àrabs: s'hi observaran les influències diferents que aquesta producció literària exercí tot al llarg de l'Edat Mitjana i en els segles posteriors sobre les literatures europees, molt especialment sobre la nostra cultura, parant atenció especial als autors de Xarq-al-Andalus.

3.2.- Continguts.

- La poesia en l'època pre-islàmica. La cassida.
- L'arribada de l'Islam. Mahoma i l'Alcorà.
- La prosa. La literatura dels escrivans.
- Les escoles poètiques: modernistes i neoclàssics. Al-Mutanabbî.
- La descentralització cultural. Alepo i Còrdova.
- La maqama.La literatura d'àdab.
- La literatura d'Al-Andalus. El collar de la coloma.
- El misticisme sufí. Ibn-al-'Arabî.
- La muaxxaha i el zèqel.
- La prosa culta i popular. Les mil i una nits.
- Influències de la literatura àrab.
- Els poetes de Xarq-al-Andalus.

3.3.- Activitats suggerides

- Lectura d'alguns dels textos suggerits.
- Incidència en aquests de l'estètica i la temàtica àrabs.
- Lectura fragmentària de l'Alcorà, tot intentant relacionar els fragments, els personatges, els ensenyaments, etc., amb els textos bíblics.
- Anàlisi de la figura del poeta panegirista.
- Lectura d'El collar de la coloma. Procediments estilístics. Ensenyaments i influències platòniques.
- Lectura de Les mil i una nits. Recursos argumentals. Cens de personatges. L'ambient oriental. Atesa l'existència de diverses versions cinematogràfiques de les diverses històries, s'hauria d'intentar una reflexió sobre l'ambientació, l'element màgic, la visió que Occident projecta sobre el món àrab, etc.

- Anàlisi comparativa entre determinades obres àrabs i europees a l'objecte d'observar-hi les influències. En aquest sentit, pot ser molt estimulant la lectura d'alguna obra polèmica d'Anselm Turmeda i/o la narració anònima Jacob Xalabín.

3.4.- Bibliografia recomanada.

Si en general troben una deficiència de moltes traduccions al català, quan arribem a la literatura àrab aquesta manca de traduccions és gairebé absoluta. Tan sols alguns poetes 'pre-valencians' han sigut traduïts. El desinterés -i la relativa dificultat- per traduir obres fonamentals d'aquesta literatura -com poden ser Les mil i una nits o El collar de la coloma- ha estat total. Sabem que hi ha alguna iniciativa per traduir alguns textos bàsics de l'àrab al català, però aquests encara no estan al mercat. Entre tant, haurem de fer servir freqüentment edicions castellanes.

Quant a les històries de la literatura àrab en el conjunt de les altres literatures, haurem de recórrer a la ja esmentada obra de Riquer-Valverde, Historia de la literatura universal. Pel que fa a la literatura àrab en general, pot consultar-se l'obra de Juan Vernet, Literatura árabe, publicada a Barcelona per l'editorial Labor, i, quant a la literatura d'Al-Andalus, serà molt útil la consulta d'Introducció a la literatura hispano-àrab, de Maria Jesús Rubiera Mata, publicada per la Universitat d'Alacant i que conté tres apèndixs finals sobre matèries, autors i obres esmentades al llarg de l'obra, i Poetes aràbigo- valencians, de Josep Piera, publicada a València per la Institució Alfons el Magnànim, i que inclou al llarg del text abundants microtextos dels autors estudiats.

Pel que fa a textos originals, i a banda de traduccions específiques en revistes diverses, hem de dir que només hi ha a l'abast el volum Poemes de l'orient d'Al-Andalus, a cura de Josep Piera i publicat a Barcelona per Edicions 62. Això no obstant, hem d'esmentar també el capítol "La vida literària", que s'inclou en l'obra Xàtiva musulmana (segles VIII-XIII), de Maria Jesús Rubiera i Míkel de Epalza, on els autors donen algunes versions interessants dels poetes àrabs de Xàtiva.

No existeix cap traducció de l'Alcorà, i si es vol treballar sobre aquesta obra fonamental per a entendre el món islàmic, proposem de treballar a partir de l'edició de Juan Vernet, El Coran, publicada a Barcelona per l'editorial Planeta.

Per a la lectura de Les mil i una nit, només hi ha una selecció de capítols en una edició juvenil, publicada per Edicions Atzar de Barcelona.

Finalment, hem de deixar constància de dues obres que segons com podran ser molt profitoses. D'una banda, l'exposició i catàleg de 750 anys, Civilització trencada: l'Islam valencià, que facilita molta informació de la cultura islàmica entre nosaltres. De l'altra, l'existència d'un disc, enregistrat pel grup Al Tall, que posa música a una selecció de composicions de

poetes de Xarq-Al-Andalus, i la seua corresponent Guia didàctica, a cura de Carme Miquel i Josep Piera, editada per la Conselleria de Cultura, Educació i Ciència de la Generalitat Valenciana.

4. LA POESIA èPICA I LA MATèRIA CAVALLERESCA.

4.1.- Objectius generals.

Es procurarà una comprensió global de la poesia èpica europea i de la matèria cavalleresca, incloent en un mateix cicle tota la temàtica literària sorgida a partir de la figura de l'heroi. Haurem de valorar la importància del paper social de l'èpica, el seu caràcter propagandístic de la classe social dominant, la seua presència continuada en l'àmbit popular com a narració oral, com a arguments dispersos, que s'estratifica en els cantars de gesta o en la matèria cavalleresca, avançada l'Edat Mitjana. Ens introduirem en el coneixement dels herois principals i en la tradició que han creat al si de la literatura. Analitzarem, si més no, un dels models, tot atenent a la competència lingüística de l'alumne, remarcant -a través de l'anàlisi de textos- l'espai literari en la seua funcionalitat estètica i social. Abordarem igualment, les teories fonamentals sobre el desenvolupament de l'èpica i es realitzarà una valoració del gènere i la seua importància en la nostra cultura.

4.2.- Continguts.

- L'heroi com a configuració cultural de l'Edat Mitjana.
- Les sagues llegendàries i la seua estratificació en la literatura.
- La societat reflectida en els cantars de gesta.
- Els orígens de l'èpica europea: l'èpica germànica: la Cançó d'Hildebrand i el Cant dels Nibelungs. L'aristocratisme de l'època germànica. Tipologia de l'heroi Sigfrid. Anàlisi de la venjança de Crimilda.
- L'èpica francesa: la Cançó de Roland i la societat feudal de finals del segle XI. La transformació d'un episodi del segle IX: l'esperit de la croada. Tipologia de Roland. Les versions europees de l'argument. La inversió tipològica del segle XV i el seu enllaç amb la construcció cavalleresca. Orlando enamorat, de Matteo Maria Boiardo. La creació d'Orland furiós, d'Ariosto i la seua continuïtat literària a través del centre temàtic d'Angèlica.
- Llibres de cavalleries i novel.la cavalleresca.
- La matèria cavalleresca anglesa i els seus orígens literaris: el cicle artúric. Les seues arrels mitològiques. La seua derivació màgica. L'ampla construcció de la recerca del Grial. La configuració de la novel.la cortesana. Tipologia dels principals herois: el rei Artús, Genebra, Lançelot, Morgana, Merlí, etc. La seua continuïtat literària: Sir Thomas Malory i la construcció cavalleresca del segle XV. La continuïtat i la recreació: de Walter Scott a Mark Twain.

- La recreació literària de Crétien de Troyes durant el segle XII i els orígens de la novel.la. La matèria de Bretanya. La tipologia principal de Percival.
- Tristany i Isolda com a fusió èpico-lírica. Les diferents versions. La fortuna del relat al llarg de la literatura universal.
- Tipologia de la novel.la cavalleresca i la seua presència en la literatura catalana.

4.3.- Activitats suggerides
- Lectura dels models narratius i que alhora puguen coincidir amb la llengua estudiada pels alumnes. Anàlisi de diversos fragments i elaboració d'una síntesi del món èpic i cavalleresc.
- Anàlisi de les principals seqüències narratives de les obres i cicles abordats. Síntesi argumental d'aquestes.
- Lectura d'algun dels tractats de cavalleries a fi de contrastar-lo amb alguna de les obres llegides.
- Treball per a la cofiguració d'una tipologia de l'heroi.
- A partir de l'existència d'una quantitat considerable de recreacions cinematogràfiques d'aquesta literatura, procurarem de veure'n algunes de les existents i discutirem posteriorment els aspectes d'ambientació, tipologia dels personatges, desenvolupament de les situacions, tot en relació a algun dels models.
- Finalment, també podem treballar aquest tema tot relacionant la inspiració èpica amb altres espais de les arts. Així, la iconografia medieval o la relectura operística de Wagner, etc., assumides com a un treball interdisciplinar, poden ser molt productives entre els alumnes.

4.4.- Bibliografia i materials recomanats.
- Com a visió de conjunt i que aporta molta informació, hem de tornar a citar ací l'obra de Riquer-Valverde, Historia de la literatura universal. Una anàlisi des del cantó social pot trobar-se en la ja clàssica obra d'Arnold Hauser, la Història socials de l'art i la literatura, publicada en dos vols per Edicions 62.
- La Chanson de Roland ofereix dues possibilitats. D'una banda, la traducció al català amb una introducció d'Isabel Riquer o la Chanson de Roland; Cantar de Roldan y el Roncesvalles navarro, a cura de Martín de Riquer, totes dues publicades a Barcelona per Quaderns Crema.
- Pel que fa al cicle artúric, continua sent bàsic la monografia de Carlos García Gual, Historia dels rey Arturo y de los nobles y errantes caballeros de la Tabla redonda, publicada a Madrid per Alianza Editorial.
- Quant a la poesia èpica i la literatura cavalleresca i la seua influència en la nostra cultura, cal consultar el vol. II de la Història de la literatura catalana, a càrrec de Martí de Riquer, un dels millors especialistes en el tema que ens ocupa.

A més, aportarà molta llum l'article de Pere Bohigas, "La matèria de Bretanya a Catalunya", dins de la seua obra Aportació a l'estudi de la literatura catalana. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1982. Finalment hem d'esmentar la interessant obra de Rafael Beltran Llavador, Tirant lo Blanc: Evolució i revolta en la novel.la de cavalleries, publicada a València per la Institució Alfons el Magnànim i que, a més de la visió que aporta sobre el tema, conté una àmplia bibliografia.

- Sobre els tractats de cavalleria recomanem l'edició de Pere Bohigas, Tractats de cavalleria, publicada per Barcino. Aquests, treballats a l'aula com a contrapunt d'alguna novel.la -o de les pautes de comportament humà en la nostra societat actual- poden ser mol productius.

- Per a Chrétien de Troyes existeixen diverses possibilitats, tot i que nosaltres recomanem El cavaller de la carreta, amb traducció, introducció i notes de Francesc Machirant i publicada per l'Editorial Bromera d'Alzira.

- Per a la lectura del tema de Tristany i Isolda, podem recòrrer a l'obra clàssica de Joseph Bédier, El romanç de Tristany i Isolda, editada pels Quaderns Crema amb traducció i introducció de Carles Riba, a més d'una presentació de Martí de Riquer.

- Quant a obres originals en català que podem incloure en aquesta tradició temàtica, hem de dir que són abundants i poden anar des de les grans cròniques medievals per a la poesia èpica catalana i la problemàtica de la seua prosificació, fins el Tirant lo Blanc, tot passant pel Blandín de Cornualla o el Curial e Güelfa, entre moltes obres més.

- Amb tot, no cal oblidar que tot just enguany celebrem el cinc-cents aniversari de la publicació de Tirant lo Blanc, i que des de l'any passat s'està produint un vertader allau bibliogràfic que només pot anar en augment si tenim present la diversitat de congressos, dossiers, monografies, etc. que tenen prevista la seua realització des d'ara fins el 1991. Tota aquesta munió bibliogràfica no només aborda l'obra en qüestió sinó que també estudia els seus precedents i molts dels aspectes de la tradició literària cavalleresca.

5. LA POESIA TROBADORESCA

5.1.- Objectius generals.

S'hi esbossarà un panorama general del vast cos poètic de la lírica medieval, estudiant alhora el món i la societat feudal on sorgeix la poesia trobadoresca, les actituds socials que l'amor cortés tipifica, la mateixa teoria de l'amor i les relacions que aquesta literatura introdueix a Occident, mitjançant l'anàlisi i comparació d'exemples de la lírica dels trobadors catalans. Com a contrapunt, es poden fer servir exemples de la lírica galaico-portuguesa a l'objecte de veure les seues implicacions amb la poesia trobadoresca.

Caldrà treballar sobre la figura d'algun dels trobadors catalans fonamentals tot situant-la en el seu context social i cultural, i es comentarà una selecció de composicions trobadoresques a fi que l'alumne puga tenir una base per a comprendre el caràcter i la importància de l'al.legoria de l'amor medieval i la seua construcció duradora en els orígens de la nostra cultura.

5.2.- Continguts.

- Panorama històric del marc occità dels segles XI-XIII. La tipificació feudal. Les relacions amb el comtat de Barcelona.
- La llengua d'oc i les seues característiques. La llengua dels trobadors i la seua expressió popular enfront del model poètic llatí. Occità i català i les seues interferències al llarg de l'evolució poètica dels trobadors catalans.
- La cultura de l'amor en el món medieval. Dels breviaris d'amor al De amore, d'Andreas Capellanus. La vinculació a la tradició llatina i la creació del codi de l'amor cortés.
- L'amor cortés: cortesia, mesura, submissió a l'estimada, discreció, inferioritat de l'amant, adulteri, platonisme, etc. com a claus textuals de la societat feudal.
- La cultura dels trobadors.
- La música trobadoresca. La figura del joglar.
- Les formes retòriques. La tradició retòrica llatina. Les diferents formes de trobar. Trobar ric, trobar clus i trobar leu.
- Formes mètriques.
- Els models poètics: la cançó, el sirventés, el plany, l'alba, la tensó, la pastorel.la, la dansa, la balada, el joc partit, etc.
- Altres temàtiques: la composició política.
- Algunes figures i alguns exemples de la seua poesia: Guilhem de Peitieu, Marcabrú, Bernart de Ventadorn, Guillem de Berguedà, Arnaut Daniel, Guillem de Cabestany, Cerverí de Girona, etc.

- La poesia trobadoresca a Catalunya. L'exemple de Cerverí de Girona.
- La presència de la tradició trobadoresca en la poesia catalana fins a Ausiàs March.

5.3 Activitats suggerides
- Lectura de poemes en l'edició bilingüe recomanada.
- Síntesi de les actituds principals davant l'amor.
- Esquema de la concepció amorosa a través dels textos.
- Lectura de Guilabert de Pròixita, Andreu Febrer i Jordi de Sant Jordi i comparació posterior amb la tradició poètica trobadoresca.
- Comparació de les actituds i idees analitzades amb exemples poètics d'Ausiàs Marc.
- Comparació de les actituds i idees analitzades amb exemples barrocs, romàntics i/o contemporanis.
- Caldria no menystenir l'opció de treballar amb els alumnes el tema del trobador Guillem de Cabestany i la llegenda del cor menjat. Considerem que seria molt útil a l'objecte d'introduir els estudiants en tot el tema de l'amor cortés i el món dels trobadors.

5.4.- Bibliografia i materials recomanats.

Sobre la poesia trobadoresca en el seu conjunt, el millor treball continua sent l'obra de Martín de Riquer, Los trovadores. Historia literaria y textos, en tres volums publicada per l'editorial Ariel, que conté una àmplia antologia de textos dels autors estudiats, així com una considerable bibliografia sobre el tema dels trobadors. A més, d'aquest autor, cal no oblidar ací el primer volum de la Història de la literatura catalana, on aporta abundant informació sobre els trobadors catalans i la primera lírica catalana medieval.

D'altra banda, també pot ser interessant la consulta del volum de Manuel de Montoliu sobre La llengua catalana i els trobadors, publicat a Barcelona per l'editorial Alpha.

Sobre la figura dels joglars i dels tobadors, i en el context de la poca informació existent, sempre és útil la consulta de l'obra de Jordi Rubió i Balaguer, De l'Edat mitjana al Reanixement, publicada per Teide.

Com ja hem comentat, per al tema de la concepció amorosa és intessant la consulta de l'obra de Denis de Rougemont, El amor y occidente, publicada a Barcelona per l'editorial Kairós.

Com a antologia bilingüe de la poesia dels trobadors, recomanem Poesia trobadoresca. Antologia, a cura de Lola Badia i amb versions catalanes d'Alfred Badia.

De l'edició global de l'obra d'alguns trobadors, entre altres, es pot consultar la de Cerverí de Girona o la de Ramon Vidal de Bessalú, editades a cura de Joan Coromines i d'Hugh Field

respectivament i publicades per Curial. Cal dir però, que sobre Cerverí de Girona, Coromines sosté teories diferents de les de Riquer.

Recomanació particular hem de fer de l'obra Les trobairitz. Poetes occitanes dels segle XII, amb una interessant introducció de Magda Bogin i versions poètiques en català a cura d'Alfred Badia, publicada a Barcelona per La Sal, Edicions de les Dones. Aquesta obra estudia la personalitat i les composicions de "les trobadores", que en les obres que hem esmentat més amunt reben molt poca atenció. Conté també una bibliografia final, on s'inclou també la referència d'alguns enregistraments musicals de composicions trobadoresques.

6. LA FORMACIÓ DE L'ESPERIT RENAIXENTISTA

6.1.- Objectius generals.

En aquest capítol pretenem abordar el complex conjunt d'estímuls socials i culturals que generen el món renaixentista. S'insistirà particularment en la valoració de la transformació històrica que es produeix a Occident i que és coneguda com la transició del feudalisme al capitalisme, en el mateix període de transformacions que en el segle XIV donaran pas als primers models literaris per a la nostra cultura, des de l'al.legoria medieval de Dante, a la lírica amorosa de Petrarca i el nou sentit del plaer vital del Decameró de Bocaccio. S'hauran de valorar igualment, en l'interior del procés històric que domina la cultura dels segles XV i XVI, el nou sentit de l'home que és proposat des de l'humanisme, en la reinterpretació del model greco-llatí que genera un sentit nou de la vida front al model medieval. S'abordarà el pensament humanista i la seua relació amb les noves formes de creació literària.

6.2.- Continguts.

- Concepte de Renaixement.
- Una nova concepció de l'home.
- Les transformacions socials. La davallada del món medieval.
- L'humanisme.
- Els Studia Humanitatis.
- La cultura humanística i el món medieval.
- El llatí com a llengua d'expressió.
- La imitació de l'antiguitat.
- L'ideal de la voluptas davant el pensament neoplatònic.
- Els precursors.
- Dante i l'anunci d'una nova lírica: La Vita Nuova.
- La qüestió de la llengua: De vulgari elocuentia.
- La clau biogràfica de l'exili.
- La Divina comèdia. Estructura. Temes i exemples.
- Petrarca.
- Les obres en llatí.
- El Cancionero.
- Boccacio. El Decameró.
- Altres obres.

6.3.- Activitats suggerides

- Treball sobre els models literaris que anticipen el nou esperit cultural.

- S'hi hauran de llegir alguns fragments de La Divina Comèdia, de Dante a l'objecte de fixar la construció al.legòrica.
- Lectura d'alguns sonets de Petrarca amb l'objectiu d'estudiar la seua estructura, els mecanismes retòrics i metàfores principals.
- Lectura de textos catalans que seguesquen la tradició petrarquesca.
- Lectura de diversos contes del Decameró. Anàlisi dels relats i anàlisi del marc social d'aquests.
- Lectura d'alguns fragments dels humanistes a l'objecte d'elaborar una síntesi del seu ideari.

6.4.- Bibliografia i materials recomanats.

D'entrada, haurem de tornar a suggerir la lectura de l'obra de Riquer-Valverde, Historia de la literatura universal, tantes vegades ja esmentada. A més, és molt important la consulta de l'obra Enciclopedia de renacimiento italiano, dirigida per J.R. Hale i publicada a Madrid per Alianza Editorial.

Quant a La Divina Comedia, tot i que tenim diverses possibilitats, volem suggerir una doble lectura, si es creu convenient. Com a text bàsic, podem fer servir la traducció de Josep Maria de Sagarra, publicada en dos volums per Edicions 62, en la seua col.lecció "Les millors obres de la literatura universal" (MOLU). Com a contrapunt i a l'objecte de comprendre una mica millor el pensament humanista a la nostra cultura, pot consultar-se la traducció que Andreu Febrer realitzà durant el segle XV i que ha esta publicada per l'editorial Barcino en sis volums en la seua col.lecció "Els Nostres clàssics".

Pel que fa a Petrarca, pot fer-se servir la traducció d'Osvald Cardona, Sonets, cançons i madrigals, publicada a Barcelona per l'editorial Alpha.

Del Decameró de Boccacio, també hi ha la doble possibilitat que hem apuntat sobre Dante. D'una banda, com a text bàsic, podem fer servir la traducció de Francesc Vallverdú, i publicada en dos volums per Edicions 62 en la col.lecció MOLU. Com a contrapunt, i a l'objecte de saber què és el que d'aquesta obra interessava als homes de la nostra cultura en el seu moment, pot consultar-se la traducció anònima del segle XV publicada per l'editorial Barcino.

També és molt útil la consulta de l'antologia de textos humanístics, ordenada temàticament, deguda a Eugenio Garín, El Renacimiento italiano, publicada a Barcelona per l'editorial Ariel.

Un panorama filosòfic que té present, a més, les produccions no italianes és l'obra La filosofia del Renacimiento, dirigida per Yvon Belaval, i que és el vol. V de la Historia de la filosofia, publicada a Madrid per l'editorial Siglo XXI.

Finalment, hem de dir que el tema de l'Humanisme i el Renaixement en la nostra cultura ha sigut discutit llargament: la seua aparició, els seus orígens, les seues manifestacions en

els diversos camps de la cultura, els seus límits, les seues mancances, etc. fins i tot si realment ha existit o no. Per a una visió global d'aquest problema, però especialment des del camp de la literatura, és important la consulta del primer apartat de l'obra De Bernat Metge a Joan Roís de Corella. Estudis sobre la cultura literària de la tardor medieval catalana, de Lola Badia, publicada a Barcelona pels Quaderns Crema, molt especialment l'estudi "Sobre l'Edat Mitjana, el Renaixement, l'humanisme i la fascinació ideològica de les etiquetes historiogràfiques", pp. 39-49.

7. EL TEATRE EUROPEU DELS SEGLES XVI I XVII.

7.1.- Objectius generals.

Comprendre la importància del teatre des de mitjans del segle XVI, tot incidint en el fenomen social de la teatralitat del Barroc, en la relació que s'estableix entre el fet teatral i la societat on es desenvolupa, centrant l'estudi del tema en els dos exemples essencials del període, Shakespeare i la societat isabelina de les acaballes del XVI, i Molière i l'estètica neoclàssica francesa, en el marc de la societat aristocràtica de la segona meitat del segle XVII.

Incidirem especialment en la visió específica del fet teatral: com a representació, com a text, els seus espais escènics, el públic, la seua funció social, etc. Llegirem, si més no, una obra de cadascun dels autors esmentats i intentarem alhora una comprensió dels enunciats anteriors.

Es realitzarà també la representació d'alguna escena intentant aïllar una tipologia teatral capaç de representar les idees centrals de l'època. Per acabar, veurem l'evolució dels caràcters més universals dels dos autors estudiats.

7.2.- Continguts

- La societat isabelina anglesa de mitjans dels segle XVI.
- El teatre com a fenomen urbà.
- Els espais de representació.
- La teatralitat com a fenomen barroc.
- L'obra de Shakespeare. La seua classificació.
- La preceptiva teatral del teatre de Shakespeare. La seua estructura dramàtica.
- Els grans caracters: Hamlet, Macbeth, el rei Lear, Otel.lo, Romeo i Julieta, etc.
- Els personatges històrics i la seua recreació: Juli Cèsar, Ricard III, Enric IV, etc.
- Estudi de Hamlet.
- La societat aristocràtica de Lluís XIV.
- El Barroc tardà.
- La formació de teatre neoclàssic. Corneille.
- La recreació del mite greco-llatí en Racine.
- La figura central de Molière i les seues grans construccions escèniques.
- El joc de la ironia i la burla en Molière.
- Els grans caràcters: el gasiu, les dones sàvies, Tartuf o la hipocresia, els burgesos, etc.
- Estudi de Tartuffe.
- Evolució cultural dels grans caràcters del teatre estudiat.

7.4.- Activitats suggerides

-Síntesi temàtica dels elements de representació en l'època.

- Lectura de Hamlet i Tartuffe, que els alumnes hauran de llegir en la llengua original, segons la segona o tercera llengua estudiada.
- Tria, estudi i representació d'algunes escenes de les obres esmentades.

- Síntesi tipològica dels principals personatges i estudi dels seus desenvolupament en la història literària.
- Síntesi temàtica sobre l'especificitat del fet teatral.

7.4.- Bibliografia i materials recomanats

Una introducció global a l'època, corrents culturals que emmarquen el fet teatral, etc. pot trobar-se en la consulta de l'obra d'Esteban Pujals, Historia de la literatura inglesa, i Raymond Picard, Introducción a la literatura clásica francesa (1600-1800), publicades totes dues a Madrid, per Gredos i Guadarrama, respectivament.

Quant a la lectura de les obres de Shakespeare, hi ha a doble opció de recórrer a les traduccions de Josep Maria de Sagarra o a les de Salvador Oliva, tot i que recomanem les segones.

Per al teatre de Molière, malgrat que no inclou l'obra Tartuffe, recomanem les traduccions de Josep Carner que inclou el volum Comèdies burlesques, publicat per Edicions 62.

I per a Racine, existeix la traducció d'algunes de les seues Tragèdies, a cura de Bonaventura Vallespinosa, publicades per l'editorial Alpha.

8. LA LITERATURA DE LA IL.LUSTRACIÓ

8.1.- Objectius generals.

Intentarem d'introduir-nos i comprendre els exemples literaris principals de la literatura, en el marc de la societat francesa del segle XVIII i el pensament filosòfic d'aquesta. S'estudiarà la dinàmica social que es vertebra a partir de la transformació ideològica i dels canvis històrics que l'originen.
Caldrà llegir qualsevol exemple representatiu de la literatura que emergeix en aquesta època, a fi d'entendre el nou esperit que apareix a Europa, en contradicció pregona amb el pensament tradicional.

S'estudiaran també les formes de vida del segle XVIII, es valorarà la importància posterior de la Il.lustració i el seu efecte sobre la cultura occidental. S'insistirà en el paper global del racionalisme front a la vella societat oscurantista i sobre el nou optimisme i sentit de la felicitat. Finalment, haurem de considerar també la relació existent entre el concepte de sabiduria i la producció literària de l'època, tot insistint en el sentit enciclopèdic del saber com a actitud dinàmica.

8.2.- Continguts.

- La societat del segle XVIII. L'ascens de la burgesia i la nova dinàmica històrica.
- El concepte de "Segle de les llums".
- L'assaig com a gènere literari.
- Les obres essencials del pensament il.lustrat: l'Enciclopèdia, de D'Alambert i Diderot, el Diccionari històric i crític, de Bayle i el Diccionari filosòfic de Voltaire.
- El nou concepte de raó.
- El nou concepte de llibertat.
- L'optimisme i la felicitat com a síntesi de l'esperit il.lustrat.
- El combat amb el pensament tradicional.
- La plasmació literària del pensament: tipologia de la novel.la il.lustrada.
- La figura i el pensament de Rousseau. La seua producció literària.
- La figura de Diderot i la seua obra literària. El reflex de la crisi social i ideològica en La Religiosa.
- L'obra de Voltaire. Les característiques del conte filosòfic i la seua modernitat.
- Lectura de Cándido. El món com a desordre i la crítica de l'optimisme.
- Panorama del pensament il.lustrat a la resta d'Europa.

8.3- Activitats suggerides

- Síntesi dels conceptes essencials de l'època.
- Comparació d'aquests conceptes amb els conceptes principals que caracteritzen la nostra societat actual.
- Valoració de l'assaig enfront dels altres gèneres literaris.
- Lectura de Candido de Voltaire.
- Treball sobre la tipologia de Cándido. Pangloss i el pensament de Leibniz. La contraposició a l'optimisme en la novel.la. El desordre del món. La visió de la religiositat.
- Caldria considerar la possibilitat de treballar sobre la utilització del model literari de Cándido en la literatura posterior, a partir, per exemple, de la lectura de l'obra de Leonardo Sciascia, Cándido o un somni a Sicília i a l'objecte de contrastar-la amb el nou sentit de la societat reflectit per la novel.la del segle XX.

8.4.- Bibliografia i materials recomanats.

Sobre el segle XVIII, és interessant la consulta de l'obra de Klaus von See, La Ilustración europea, que correspon al volum XIII de la seua Literatura universal, publicada per Gredos, i on presenta una perspectiva global dels corrents de pensament de l'època.

Com a contrapunt, és suggerent la lectura de l'obra de Lucien Goldman, La ilustración y la sociedad actual, publicada a Caracas per l'editorial Monte Avila, i on presenta una visió de la societat i la relació del pensament amb la dinàmica històrica.

Quant a Voltaire i el seu Cándido, recomanem la traducció inclosa a l'antologia de Contes filosòics, publicada per edicions 62, en la seua col.lecció "MOLU".

La novel.la de Sciascia, si es vol realitzar aquesta lectura complementària, pot trobar-se en Edicions 62.

Com a introducció al pensament il.lustrat a l'Estat espanyol, pot consultar-se l'obra de Javier Herrero, Los orígenes del pensamiento reaccionario español, publicada a Madrid, per l'editorial Edicusa. Pel que fa a la Il.lustració al si de la nostra cultura, cal dir que aquesta no ha sigut molt estudiada. No obstant això, recomanem la consulta de les obres següents: a cura d'Enric Moreu-Rey, El pensament il.lustrat a Catalunya, publicada per Edicions 62; d'Antonio Mestre, l'article "La Ilustración valenciana", inclòs dins del volum miscel.lani Siete temas de historia contemporánea del País Valenciano, publicat per la Universitat de València el 1974, i el capítol de Josep Borrell dedicat a "La Il.lustració", i que s'inclou en el primer volum de la Història de la literatura catalana, publicada per les editorials Orbis i 62. Finalment, si es vol aprofundir en la personalitat i l'obra de Gregori Mayans, serà molt útil l'obra Gregori Mayans i la cultura de la Il.lustració, de Vicent Peset, publicada a Barcelona per Curial.

SEGON CURS: ELS SEGLES XIX I XX

0. Objectius generals del curs i temes proposats

Els objectius continuen sent els que ja vam proposar per al primer curs, amb les matisacions i provocacions que ens poden suggerir la proximitat de la literatura que abordarem durant aquest curs. Una literatura que forma part dels continguts essencials de la contemporaneïtat i que fa que ens enfrontem amb la doble dificultat de l'abundància de models i la impossibilitat de ser objectius en la nostra tria (la història literària, amb el pas dels segles, és la que els va determinant).

En el canemàs vastíssim de noms i moviments que se succeeixen durant el segle passat i l'actual, hem hagut de triar més intuïtivament. D'una banda, es tracta de seleccionar aquells continguts el coneixement dels quals ens sembla fonamental. Acostar l'alumne al romanticisme, al realisme o a les avantguardes, és una tasca que demana la immersió en problemes, perspectives estètiques i una munió de noms molt diversa. Les propostes de continguts i de lectures que ara fem, ho són en funció de la fonamentació d'aquesta perspectiva que acabem d'esbossar.

De l'altra, es tracta també, i és la part més complexa, de recórrer a models universals que han tingut el reconeixement dels seus contemporanis i que han fornit una perspectiva d'originalitat que ens continua semblant molt ferma: Proust o Joyce per exemple, com a temes concrets, en l'aprenentatge dels quals i en l'esforç de lectura i apreciació que desenvolupem, hi hem de trobar molt possiblement moltes de les claus estètiques que, en posar-les en joc, en estudiar-les, anem a retrobar-les constantment en la nostra vida de lectors.

Resten però, altres models diferents, apuntats només de passada en l'interior dels temes programats i que no són estudiats d'una forma monogràfica. A tall d'exemple, indicarem que hi manca un estudi dels models narratius, com pot ser el de Franz Kafka, si és que aquest estudi -junt a alguns altres- fóra possible d'abordar entre els objectius d'un curs de batxillerat que vol posar l'interés, no en el coneixement d'uns noms, sinó en la nostra aventura -personal- en l'interior dels seus textos. La tria, discutible i dubtosa -també ho és per a qui la proposa-, cal que siga corregida en la pràctica acadèmica a la qual tan sols volem oferir uns suggeriments.

Ens ha semblat que un recorregut, ni que siga esquemàtic, pel teatre europeu era inexcusable. A més, estem segurs que aquest pot esdevenir una de les eines immillorables a fi de dinamitzar un conjunt d'activitats en el centre, atesa la diversitat de propostes dramatúrgiques que van des del teatre de Brech al de Ionesco.

Finalment, una ullada -gairebé impossible- per les aportacions de dues literatures que en el segle XX han demostrat una influència molt definida en la vella Europa: l'americana en llengua anglesa, amb la intenció d'assenyalar tot un continent que caldrà comptar entre les lectures preferents i no acadèmiques dels nostres alumnes. Noms ja clàssics del nostre

segle als quals dediquem ací un espai -no cal insistir- insuficient. Després, l'americana en llengua castellana, com a suggeriment metodològic: atesa la dualitat lingüística en la qual vivim immersos -la pròpia i la llengua vehicular de tot l'Estat espanyol-, aquesta segona ens possibilita poder compartir una nova literatura o, més ben dit, altres literatures que han assolit una maduresa més que notable en el nostre segle.

La tria de temes que ací proposem és la següent:

1. El romanticisme
2. El realisme
3. Del simbolisme a l'avantguarda
4. El teatre d'avantguarda
5. Els nous models narratius (I): Proust
6. Els nous models narratius (II): Joyce
7. La literatura nord-americana
8. La universalització de la literatura hispanoamericana

Cal fer notar que el desenvolupament dels temes que acabem d'exposar i que conformen aquest programa és fa a partir de l'estructura que ja vam fer servir en la programació del curs anterior.

1. EL ROMANTICISME

1.1. Objectius generals

En aquest primer tema estudiarem el romanticisme històric en el seu marc general, alhora que insistirem en el fet de la nova imaginació quant a trencament amb el racionalisme il.lustrat. S'hi valorarà l'espai de sensacions i emocions que els romàntics posen en circulació, tot palesant la interrelació d'àmbits temàtics: la nova consciència del jo, la relació de l'artista amb la natura, la sensibilitat nocturna, el vessant amorós de la poesia, l'atracció del misteri, la presència de l'ansietat de l'infinit, la nostàlgia, el retrobament temàtic amb el món medieval, l'exotisme, el malestar de l'individu, etc. Es valorarà el panorama social europeu en relació amb la perspectiva temàtica de la fugida temporal-espacial, i s'insistirà en l'acabament de l'optimisme il.lustrat com a causa social del malestar metafísic que el succeeix. Entrarem en contacte amb el tema del misteri mitjançant la visió globalitzadora de la literatura de terror, com a apartat específic de l'època, en els seus models principals i originadors de la llarga tradició posterior.

1.2. Continguts

- Concepte cultural del romanticisme i delimitació del marc del romanticisme històric.
- L'origen : la literatura alemanya de finals del segle XVIII.
- Novalis i els seus Himnes a la nit.
- El romanticisme anglés: els exemples de fonamentals del pre-romanticisme visionari de William Blake, S.T. Coleridge i la seua poètica, William Wordsworth i la natura, Lord Byron i la rebel.lia, Shilley i la nova lírica, John Keats i el caràcter de la creació, etc.
- Walter Scott i la seua temàtica medieval. La reinvenció del cicle artúric i els orígens de la novel.la històrica.
- El romanticisme a França. El món de Víctor Hugo.
- L'originalitat de Gerard de Nerval.
- El romanticisme italià: Foscolo, Leopardi, Manzoni.
- El romanticisme nord-americà: l'obra d'Edgar Allan Poe. La tipologia de la narració de por i terror.

1.3. Activitats suggerides

El volum d'enunciats i l'inventari d'autors que acabem de fer tan sols podrà ser abordat des de la perspectiva que ens pot atorgar la història de la literatura. Cal doncs, que des del començament tinguem clars tots els conceptes que hem esmentat, les seues interrelacions i els noms que hem apuntat.

A continuació abordarem l'estudi i la lectura d'alguna de les obres dels autors esmentats. En aquest punt, la selecció de les obres caldrà fer-la en funció dels materials que es tinguen a l'abast. Nosaltres però, proposem els següents:

a) Lectura dels Himnes a la nit, de Novalis com a punt referencial del pre-romanticisme alemany.

b) Lectura de William Wordsworth i determinació de la perspectiva de societat.

c) Lectura d'algunes narracions d'Edgar Allan Poe i posterior treball sobre la tipologia del terror.

A més, s'analitzarà l'àmbit artístic de vinculació a través de la música romàntica, com a moment excepcional de la cultura europea, mitjançant l'audició i reflexió sobre els models de Beethoven, List, Chopin, etc.

1.4. Bibliografia i materials recomanats

Pel que fa al Romanticisme, es pot trobar una bona introducció en el volum VII de la Historia de la Literatura Universal, deguda a José María Valverde.

Quant a Novalis, suggerim l'edició bilingüe a cura d'Antoni Tàpies-Barba, publicada per Llibres del Mall, que, a més, conté un pròleg de Pere Gimferrer.

Donat que no coneixem cap versió de la poesia de William Wordsworth, suggerim la lectura William Blake, bé les Cançons d'inocència i experiència, bé Les noces del cel i de l'infern, totes dues publicades a Llibres del Mall, o la lectura de S.T. Coleridge, El poema del vell mariner, publicat també pels Llibres del Mall.

Pel que fa a Edgar Allan Poe hi ha diverses edicions. Una versió gairebé completa de les seues narracions i a cura de Carles Riba , pot trobar-se a Narracions, quatre volums, publicats per l'editorial Quaderns Crema. També existeix una selecció i traducció de contes publicada a València per Edicions del Bullent a cura d'Isabel Robles i Jaume Pérez Montaner. Caldrà decidir sobre quins aspectes volem incidir més a fi de triar unes narracions o altres.

Finalment, cal dir que pot ser molt útil la consulta de la monografia de Sir Maurice Bowra, La imaginación romántica, publicada a Madrid per l'editorial Taurus, a l'objecte d'ajudar-nos a determinar l'àmbit imaginatiu a partir dels models en llengua anglesa.

Per a una visió global de la introducció de l'estètica romàntica en la literatura catalana i les seues implicacions en el sorgiment i evolució de la Renaixença, és interessant la consulta del volum VII de la Història de la literatura catalana. Part moderna, dirigida per J. Molas, i l'obra Literatura catalana del segle XIX, d'Antoni Carbonell, publicada per l'Editorial el Jonc. Inclou un apartat de bibliografia selecta comentada.

2. EL REALISME

2.1.- Objectius generals

Estudiarem la tipologia de la novel.la realista europea, les seues relacions amb la societat on naix, algun model dels seus orígens. Treballarem sobre la imatge de la societat, la visió de l'individu i els caràcters dels personatges com a mecanisme literari. Pararem una atenció particular a les tècniques narratives i descriptives, i a la configuració de mons novel.lístics que intenten reflectir mons reals. S'estudiaran les temàtiques principals de l'actitud realista. Es vincularà aquest moviment a la ciència a través de la perspectiva i el desenvolupament naturalista. També tractarem d'entendre el realisme com a una actitud literària de la literatura universal -en la direcció d'Auerbach-, juntament amb la comprensió del moviment literari del segle XX. Caldrà, finalment, esbossar els desenvolupament posteriors de la narrativa realista al llarg del segle XX.

2.2.- Continguts

- La societat europea cap a 1830
- La perspectiva del moviment realista. Individu i societat com a descripció i conflicte.
- La novel.la com a imatge de la vida.
- Un panorama unificador d'un conjunt de tendències i corrents literàries.
- La derivació cientifista del model del naturalisme.
- El realisme a França. Els escriptors més relevants. La importància d'Honoré de Balzac en la configuració de la novel.lística de l'època.
- El realisme a Anglaterra. L'obra de Charles Dickens.
- El "verisme" italià. Giovanni Verga.
- El realisme a Rússia. L'obra de F. Dostoievski.
- Algunes derivacions de la perspectiva realista en el segle XX. La polèmica del realisme.
- La construcció ideològica a la Rússia revolucionària. Màxim Gorki.
- La poètica del neorealisme italià de mitjans del segle XX. Vasco Pratolini.

2.3.- Activitats suggerides

- Abans d'introduir-nos en el tema, caldrà que en tinguem una noció global que ens permeta situar els conceptes i els autors que hem esmentat supra.
- A continuació, estudiarem alguna de les obres fonamentals, i en aquest sentit, aconsellem d'abordar la lectura i el treball de qualsevol dels models clàssics generadors d'aquest tipus d'obres.

- Haurem de treballar amb conjunts de textos que possibiliten l'anàlisi dels mecanismes literaris, alhora que en fixem els principals: descripció d'ambients, tipologia i caràcter dels personatges, descriptivisme minuciós dels hàbits, costums, formes de vida, vestits, etc.

- Si el ritme del curs ho permet i hi ha interés per part dels alumnes, aquest tema es pot continuar parant atenció a diferents models de realisme en el segle XX més o menys pròxims. Per exemple, La mare, de M. Gorki, com a exemplificació d'un realisme ideològic, o Crònica dels pobres amants, de Vasco Pratolini.

2.4.- Bibliografia i materials recomanats

Per a una introducció global al tema pot consultar-se el ja esmentat volum 7 de la Historia de la literatura universal que, a cura de José Maria Valverde, estudia el realisme.

Quant a l'obra d'Honoré de Balzac, podem triar entre Les il.lusions perdudes, traduïda per Jaume Fuster i publicada el 1982 per Edicions 62, o Eugénie Grandet, publicat per l'Editorial Proa el 1984, en la seua excel.lent col.lecció "A tot vent", núm. 218.

De Charles Dickens, si es dóna el cas de triar models diferents, suggerim l'obra Grans esperances, en la traducció de Josep Carner i publicada per Proa, 1985, col."A tot vent", núm. 228.

De Giovanni Verga, Els Malànima, en la traducció de Miquel Llor i publicada també per Proa, 1985, col. "A tot vent", núm. 232.

Per a F.M. Dostoievski, tot i que pot haver algun problema per a la seua localització, proposem l'única edició existent de Crím i càstig, en la traducció d'Andreu Nin, publicada per l'Editorial Proa, el 1977, en 2 volums en la col.lecció "A tot vent" ja esmentada, núm. 108.

Si es vol realitzar una visió de les propostes de la sociologia de la literatura per a aquest panorama, és útil la recopilació d'articles -on trobarem diversos treballs sobre Balzac-, de Gryörgy Lukács, Sociologia de la literatura, edició a cura de Peter Luds, publicada per l'editorial Península el 1966. També pot se útil l'obra del mateix autor, Materiales sobre el realismo, publicada a Barcelona per l'editorial Grijalbo, 1977.

Per acabar aquest tema, hem d'afegir que si es vol tenir una visió aproximada de la introducció i evolució del realisme en la literatura catalana, és convenient de consultar el volum VII de la Història de la literatura catalana, que ja hem esmentat en el tema anterior. També pot aportar alguna informació la lectura de la segona part de l'obra Literatura catalana del segle XIX, d'Antoni Carbonell, on trobarem una bibliografia selecta comentada. Sobre Narcís Oller, l'autor realista més representatiu, remetem els interessats a la bibliografia continguda en aquestes dues obres.

3. DEL SIMBOLISME A L'AVANTGUARDA

3.1.- Objectius generals

Estudiarem el conjunt d'estímuls de renovació artística que donen pas al segle XX, tot intentant de superar la comprensió tradicional d'escoles i moviments, a fi d'intregrar-los en un procés d'època i cultura que els unifica, alhora que valorarem les seues diferències a partir de l'impuls unificador. Insistirem en la comprensió de la noció de modernitat, capaç d'englobar espais presentats com a diferents: modernisme, avantguarda, neoavantguardes, etc. Pararem una atenció particular a la identificació de les "subversions artístiques" més importants: de llenguatge, imaginatives, temàtiques, al temps que intentarem lligar-les a les seues manifestacions concretes en la literatura catalana. Més que un estudi d'autors i obres concretes, hauríem d'intentar d'acotar l'"esperit" d'una època i posar-la en relació amb la nostra i el ressorgiment de les avantguardes en la segona meitat del nostre segle.

3.2.- Continguts

- El pas del segle XIX al XX i les noves perspectives en la poesia.
- El simbolisme
- L'esperit de la fin du siècle i l'àmbit cultural del decadentisme.
- La noció de modernitat.
- La reacció antirealista i antinaturalista.
- Tradició i originalitat.
- Els "ismes" en la consciència de la modernitat.
- Exemples d'alguns dels moviments principals.
- Futurisme
- Surrealisme

3.3.- Activitats suggerides

Caldrà que els alumnes realitzen el seu treball en dues direccions a partir de la informació facilitada per la introducció al tema:

a) D'una banda, cal que interrelacionen la informació general sobre els diversos moviments i estètiques i les referències que a aquests trobaran en la programació de literatura catalana que estudien. En aquest punt proposem que s'estudien les connexions entre els moviments de la fi del segle amb les estètiques predominants durant el Modernisme (parant atenció a autors tan diferents com Alexandre de Riquer, Joan Maragall, Santiago Rusiñol o Jeroni Zanné); o la introducció de les avantguardes a Catalunya, especialment del surrealisme i del futurisme (amb una atenció especial a Junoy, Folguera, Salvat-Papasseit o Foix), o la importància del simbolisme a través de l'obra de poetes com Carles Riba. Finalment, es pot estudiar la "falsa" polèmica

avantguardisme/antiavantguardisme que es produí a València durant els anys trenta a la revista Taula de lletres valencianes.

b) De l'altra, a través de la lectura i el comentari de textos representatius de les estètiques estudiades. En aquest punt, afortunadament, la majoria de textos dels autors esmentats estan a l'abast i no hi ha cap problema en triar-ne uns o altres. Això no obstant, volem recordar ací la possibilitat de comentar des dels textos programàtics de L'Avenç o de Rusiñol en les Festes modernistes fins el "Manifest groc" de Dalí, Gasch i Montanyà. Cal anotar que si s'opta per abordar la polèmica valenciana 'avantguardisme/antiavantguardisme', caldria comentar el text "El jazz, el maquinisme i la poesia pura" de Carles Salvador.

És important que tot aquest estudi siga completat amb altres manifestacions artístiques d'aquest moviments. Primerament, amb l'estudi complementari de les manifestacions plàstiques que poden anar des de Rusiñol i Casas fins a Dalí o Miró; de Nonell, Mir o Ruiz Picasso fins a Ponç, Tharrats o Tàpies. En segon lloc, amb l'audició d'algunes composicions musicals modernistes com a plasmació d'aquesta estètica. Finalment, es pot muntar una visió i posterior debat sobre Un chien andalou o L'Age d'or de Luis Buñuel.

També podríem optar per treballar sobre altres moviments artístics a partir de pel.lícules, com per exemple, l'expressionisme, després de veure i discutir Nosferatu, de Murnau.

Per acabar, podríem abordar alguns moviments d'avantguarda sorgits a partir dels anys quaranta. En aquest sentit proposem d'estudiar l'obra de Joan Brossa (especialment la seua poesia visual) i les activitats del grup "Dau al Set", com a exemplificació -parcial- de la nova avantguarda.

3.4.- Bibliografia i materials recomanats

A fi de tenir una visió global de tots els "ismes" que se succeeixen al llarg del darrer terç del segle passat i bona part d'aquest existeix una quantitat considerable de monografies. Això no obstant, per als moviments de la fin du siècle (parnassianisme, decadentisme, pre-rafelitisme, simbolisme) suggerim la consulta del volum 8 de la Historia de la literatura universal, a cura de José Maria Valverde. Per als moviments d'avantguarda, i malgrat que pot haver algun problema per a la seua localització, recomanem l'obra de Guillermo de Torre, historia de las literaturas de vanguardia, publicada a a Madrid per l'Editorial Guadarrama el 1974.

Pel que fa a una visió de la influència d'aquests moviments en la literatura catalana, a més dels volums VIII i IX de la Història de la literatura catalana. Part moderna, dirigida per Joaquim Molas, serà molt útil la consulta de l'obra de J.N. Santaeulàlia, Qüestió de mots. Del simbolisme a la poesia pura, i de Carme Arenas i Núria Cabré, Les avantguardes a Europa i a Catalunya, totes dues publicades per Edicions de La Magrana, el 1989 i 1990, respectivament. Cal dir també que, si ens decidim per abordar les avantguardes durant la segona meitat dels segle

XX en la literatura catalana, caldrà consultar el volum X de la Història de la literatura catalana. Part moderna, on s'estudia l'obra d'autors com Palau i Fabre o Joan Brossa.

Quant als textos objecte de lectura o comentari, cal fer notar que la quantitat de possibilitats és considerable, atés que la majoria de les antologies i reculls existents en el mercat són bilingües. En català però, tot i que no són nombroses, sí existeixen algunes traduccions de determinades obres d'alguns dels autors més representatius dels diversos moviments estudiats, especialment els de l'últim terç del segle passat: Baudelaire, Rimbaud, Verlaine o Paul Valéry. Pel que fa als moviments d'avantguarda, gairebé res.

A més a més, nosaltres proposem en aquest punt de treballar des d'una doble perspectiva: d'una banda, estudiar els textos programàtics més representatius d'alguns d'aquests moviments, i de l'altra, l'estudi de les realitzacions concretes dels diversos autors adscrits a cada moviment. Si tenim present que en la majoria d'aquests moviments podem treballar sobre microtextos, no és massa complex treballar sobre textos originals i trauir-los be a casa, bé a classe.

Quant a textos representatius d'aquests moviments en la literatura catalana proposem Boires i crisantemes. El poema en prosa modernista, a cura de Maria Angela Cerdà, publicada per La Magrana el 1990, i Antologia de contes modernistes i Antologia de la poesia modernista, totes dues a cura de Jordi Castellanos i publicades per Edicions 62 el 1987 i 1990 respectivament. Les tres obres presenten bones introduccions. Per als autors avantguardistes (Junoy, Salvat-Papasseit, Foix o Brossa) hi ha diverses possibilitats ja que les seues obres es poden trobar en el mercat fàcilment. A més, no cal insistir en el fet que sobre cadascun d'aquests autors existeixen monografies puntuals.

Finalment, per a l'ampliació de la noció central de modernitat i la seua connexió contemporània, suggerim els textos següents: Jean Baudrillard, "Modernité", en Encyclopedia Universalis, Vol. II, pàg. 139-141, París; Henri Lefevre, Introduction a la modernité: préludes, París, Editions du Minuit, 1962.

4. EL TEATRE D'AVANTGUARDA

4.1.- Objectius generals

Ens introduirem en les característiques específiques del llenguatge teatral, tot insistint en els valors de representació. Haurem de valorar també l'evolució del teatre europeu des de principis de segle, la superació de la concepció fonamentalment "textual" del teatre, fins arribar als nou valors que possibiliten les teories de l'actor. Caldrà que vinculem el teatre a la societat on naix a fi d'estudiar aquesta relació. Analitzarem diversos textos en els quals caldrà que valorem els seus significats, els seus mecanismes, la tensió dramàtica, els conflictes, l'espacialitat i la temporalitat i els seus desenvolupaments, la tipologia de personatges, etc., a l'objecte de realitzar un conjunt de propostes dirigides a la representació. Com a resultat de tot aquest treball, representarem en la seua totalitat una de les obres estudiades, o bé diverses escenes d'obres diferents a fi d'evidenciar les característiques dramatúrgiques analitzades.

4.2.- Continguts

- Els precedents de la transformació en el panorama europeu. El "Teatre lliure" o "Independent" a França, Alemanya i Anglaterra en les acaballes del segle XIX.
- Les teories de 'l'actor' de Konstantin Stanislavski i el "Teatre d'Artistes de Moscou".
- Alfred Jarry i l'avantguarda. La importància d'Ubu Roi.
- Antonin Artaud i el nou impuls de la teatralitat. El teatre de la crueltat.
- Les escenografies de Gordon Graig.
- Els espais rítmics d'Adolphe Appia.
- La nova construcció d'espais en Max Reinhardt.
- Els objectius de la teatralitat a l'Alemanya nacional-socialista. El teatre polític d'Erwin Piscator.
- Walter Gropius i la Baahaus.
- La renovació de Bertold Brech. El distanciació i reflexió. El teatre èpic.
- Estudi de Mare Coratge.
- La continuïtat de l'avantguarda teatral. Eugene Ionesco i la La cantatrice chauve. El teatre de l'absurd. La metàfora social de Rinoceront.
- Samuel Beckett i Tot esperant Godot.

4.3.- Activitats suggerides

Seria interessant de fer una reflexió global sobre les noves perspectives que s'obren en el teatre del moment, mitjançant la lectura d'algun text de qualsevol protagonista de les transformacions principals. En aquest punt, proposem Mi vida en el arte, d'Stanislavski.

Treballarem també sobre la lectura i anàlisi d'algunes de les principals escenes d'Ubu Roi.

La lectura de Mare Coratge, de Brecht, la realitzarem alhora que treballem les perspectives de la representació, que ens haurà de conduir al muntatge total o parcial de l'obra.

Finalment, abordarem la lectura i anàlisi d'algunes escenes de La cantatrice chauve, Rinoceront i Tot esperant Godot.

Cal dir que a partir de totes aquestes propostes dramatúrgiques, podem estudiar la diversa fortuna que han tingut en la literatura catalana, i que van des del Teatre íntim d'Adrià Gual fins a les obres de Joan Brossa o Manuel de Pedrolo, sense oblidar l'Agrupació Dramàtica de Barcelona o el Teatre independent.

4.4.- Bibliografia i materials recomanats

Per a una introducció global al tema del teatre europeu contemporani trobarem abundants referències bibliogràfiques, sense deixar de banda les històries del teatre i altres manuals. Nosaltres però, a més de les obres de Domingo Pérez Minik, Teatro europeo contemporáneo, i la de Margot Berthold, Historia social del teatro, 2 vols., totes due publicades a Madrid per l'editorial Guadarrama, suggerim la consulta d'El teatre contemporani, en dos volums, de Ricard Salvat, en la qual aquest autor i director teatral estudia els principals moviments, estètiques i autors sorgits arreu d'Europa i els Estats Units d'Amèrica, i la fortuna diversa que aquests han tingut a l'Estat espanyol, on passa revista tant al autors espanyols com als catalans.

Per al text d'Stanislavski, Mi vida en el arte, tan sols coneixem l'edició de l'Editorial Arte y Literatura, publicada a L'Havana el 1985. La seua teoria sobre l'actor pot trobar-se en la seua obra La construcción del personaje, publicada a Madrid per Alianza Editorial.

Per a Artaud, tot i que ppot haver algun problema per a la seua localització, existeix una traducció de la seua obra El teatre i el seu doble, publicada a Barcelona per l'editorial Anagrama.

Per a Ubú, rei, hi ha la traducció de Joan Oliver, publicada per l'Institut del Teatre de la Diputació de Barcelona, en la seua col.lecció "Biblioteca Teatral", núm. 22.

Quant a Mare Coratge de Brecht, hi ha una traducció publicada per Edicions 1984. De Ionesco, tot i que no disposem de cap traducció de La cantatrice chauve, podem trobar les obres Rinoceront, Les cadires o La lliçó, en el volum Teatre, publicat a Barcelona per Edicions 62. Per a l'obra de Beckett, Tot esperant Godot, es pot fer servir la traducció de Joan Oliver, publicada per Enciclopèdia Catalana, "Club de Butxaca", 1989.
Si es vol contrastar aquest teatre amb al de Brossa o Pedrolo, les seues obres es poden trobar a Edicions 62, col.lecció "El Galliner".

5. ELS NOUS MODELS NARRATIUS (I): A la recerca del temps perdut, de Marcel Proust.

5.1.- Objectius generals

Intentarem de comprendre la significació que l'obra de Proust té en el marc del decadentisme europeu, et tant que transició entre la literatura fin du siècle i el segle XX. Analitzarem la societat reflectida, la tipologia humana i les principals línies de reflexió sobre l'individu i la vida en la nova construcció de la temporalitat. Treballarem sobre els mecanismes d'evocació en l'obra, sobre la seua estructuració reflexiva, la relació que existeix entre la creació proustiana i la filosofia del temps en el nostre segle, amb una atenció particular al temps bergsonià. A més, intentarem determinar separadament el mecanismes principals que anuncien una part de la novel.la del segle XX, tot insistint en la seua valoració modèlica a partir de la seua influència determinant. Finalment, plantejarem a través d'exemples, la relació subjectivisme/objectivisme mitjançant una reflexió cultural que tindrà com a base el pensament filosòfic.

5.2.- Continguts

- La societat francesa de la fi del segle.
- La personalitat de Marcel Proust: la biografia com a base de la narració.
- L'evolució de la novel.la. El procés de creació. La seua publicació.
- Estudi d' A la recerca del temps perdut. Principals seqüències narratives i plantejament central (resum dels set volums: Pel cantó de Swan, A l'ombre des jeunes filles en fleur, Le cote de Guermantes, Sodome et Gomorrhe, La prisonniere, Albertine desapareguda i El temps retrobat).
- Subjectivisme/objectivisme com a dialèctica interna.
- Anàlisi del mecanisme d'evocació de la infantesa. L'episodi evocador de la magdalena i el té com a paradigma a Pel cantó de Swan.
- Els mecanismes del temps. La reflexió constant en la filosofia del segle XX. El temps en H. Bergson i la seua construcció literària en A la recerca del temps perdut. La duració bergsoniana: l'heterogeneïtat de la duració. El paper de la memòria.
- L'obra com a història d'una consciència. Des de la superficialitat al retrobament de l'autèntica raó del viure. La creació.
- La dialèctica entre "temps perdut" i "temps retrobat".
- Estudi de Pel cantó de Swan. La personalitat del protagonista com a desdoblament.
- La simbologia de l'espai de Combray. Guermantes i Méséglise com a direccions de la vida sentimental i social.
- L'amor en l'obra. Tipologies de l'eros.
- Principals propostes narratives i la seua influència posterior.

5.3.- Activitats suggerides

- Lectura de Pel cantó de Swan.
- Lectura de textos de filosofia sobre la temporalitat, especialment de Henri Bergson.
- Anàlisi de la societat descrita.
- Anàlisi de la tipologia de Swan.
- Anàlisi del text esmentat en els continguts com a paradigma d'evocació.
- Anàlisi de l'espai simbòlic de Combray a partir de les reflexions de l'autor-narrador.
- Els alumnes de llengua francesa caldrà que treballen sobre textos originals, a l'objecte d'estudiar els valors de la sensorialitat que Proust atorga al seu llenguatge.
- A l'aula, treballarem sobre l'espai de l'obra com a transició entre el decadentisme de fi de segle i el nou sentit de la vida com a anunci dell segle XX.
- Pel que fa a les influències posteriors de l'obra de Proust, com a exemple, es pot treballar sobre alguna obra de Josep Maria de Sagarra, Vida privada, Llorenç Villalonga, Bearn, o Puig i Ferrater, El pelegrí apassionat, entre altres.

5.4.- Bibliografia i materials recomanats

La bibliografia que aborda la biografia i l'obra de Marcel Proust és abundant i no existeixen massa problemes per a la seua localització. Això no obstant, volem recomanar les obres següents: André Maurois, En busca de Marcel Proust. Madrid, Espasa-Calpe; AA.DD. En torno a Marcel Proust. Madrid, Alianza Editorial.

És interessant també l'obra de George D. Painter, Marcel Proust. Biografia: 1871-1922. Madrid, Alianza Editorial, 2 vols., perquè a partir de les dades biogràfiques l'autor fa una proposta global de lectura de la producció literària de Proust. Per a alguns problemes de publicació de l'obra de Proust, és útil la lectura de l'obra de Pierre Assouline, Gaston Gallimard, València, IVEI, biografia de l'editor i on trobarem molta informació sobre les relacions de Proust amb el grup de la Nouvelle Revue Française, André Gide i el mateix Gallimard.

Quant a una informació sobre la temporalitat en Bergson, podem consultar André Canivez, "Henri Bergson", en AA.DD. La filosofia en el siglo XIX, vol. 8 de la Historia de la filosofia, dirigida per Yvon Belaval. Ed. Siglo XXI, 1985, pp. 369-396.

Per a la lectura global de l'obra A la recerca del temps perdut, actualment, no hi ha cap edició catalana completa. No obstant això, sí que hi podem trobar tres o quatre volums traduïts en Proa, El Mall o Edicions 62. L'editorial Columna té en curs de publicació una edició completa d'aquesta obra, en traducció de Jaume Vidal Alcover, de la qual ja han aparegut els dos o tres volums primers.

6. ELS NOUS MODELS NARRATIUS (II): Ulisses, de James Joyce.

6.1.- Objectius generals

Estudiarem la renovació de la narrativa tradicional des de la perspectiva anglosaxona, alhora que valorarem la importància d'Ulisses en el context d'aquesta renovació. Caldrà que introduïm l'alumne en els grans temes de l'obra: nacionalisme, catolicisme, mitologia clàssica, etc. Treballarem sobre les tècniques globals de la nova narrativa (especialment, el monòleg interior), a fi de comparar-les amb les tècniques de la narrativa tradicional. Caldrà situar l'obra de Joyce en el marc de la renovació operada en la literatura anglesa en l'època de les avantguardes, al temps que entrarem en contacte amb altres escriptors contemporanis de llengua anglesa: Ezra Pound, T.S. Eliot, D.H. Lawrence, etc. Finalment, treballarem des d'una perspectiva metodològica en la comprensió dels principis d'intertextualitat que determinen la creació joyciana.

6.2.- Continguts

- La societat anglesa en la primera part del segle XX.
- La societat irlandesa: el Dublín de l'època.
- Estudi dels avatars de la publicació d'Ulisses: la censura i la societat de l'època.
- El món religiós d'Irlanda: la mitologia catòlica en l'obra.
- El món polític: el nacionalisme irlandés i l'Ulisses.
- Estudi del mètode mític de Joyce: la reinterpretació del mite d'Ulisses sub especies temporis nostris.
- Estudi de les tècniques narratives principals: el monòleg interior.
- Estudi de la intertextualitat de l'obra: L'Odissea, Shakespeare, etc. en tant que generadors temàtics.
- El llenguatge i la seua nova dimensió: el nou poder de la paraula. El neologisme en Joyce.
- La relació d'Ulisses amb altres obres de Joyce: el tema del Retrat de l'artista adolescent. Les contrasenyes poètiques en els temes de l'obra pincipal.

6.3.- Activitats suggerides

- Lectura d'Ulisses.
- Els alumnes de llengua anglesa caldrà que treballen sobre les particularitats lingüístiques d'alguns microtextos, a l'objecte de parar atenció a la composició de paraules (neologismes) i a les característiques sintàctiques.
- Realitzarem l'anàlisi d'algunes claus de l'obra. Per exemple:

a) Anàlisi del capítol 12 com a síntesi paròdica i posicionament de Joyce contra el nacionalisme irlandés.

b) Anàlisi del capítol 15 com a exemple de construcció cinematogràfica de les seqüències narratives.

- Treballarem sobre la tipologia dels personatges principals: Stephen Dedalus i Leopold Bloom.

- Treballarem en la línia d'identificació de les claus ocultes dels capítols que responen a la intertextualitat del món de L'Odissea.

6.4.- Bibliografia i materials recomanats

Una introducció excel.lent a Joyce pot trobar-se en l'obra Conocer Joyce y su obra, de José Maria Valverde,Barcelona, Dopesa. Quant a la seua obra fonamental, i en tant que respon al temes ací proposats, serà molt útil el llibre Guia de Ulises, de David Hayman, Madrid, Fundamentos.

També pot ser molt útil per a entendre la complexa personalitat de l'escriptor que ens ocupa, l'obra Mi hermano James Joyce, d'Stanislaus Joyce, Buenos Aires, Compañia Fabril Editora, 1961.

Per a la lectura d'Ulisses, podem utilitzar la traducció de Joaquim Mallafrè, publicada a Barcelona per Edhasa. I per a Retrat de l'artista adolescent, podem consultar la traducció de M. Teresa Vernet, publicada per Edhasa.

Quant a la poesia de Joyce, continua sent imprescindible l'edició de la seua Poesia Completa, a cura de José Antonio Alvarez Amorós, publicada a Madrid per Visor.

7. LITERATURA NORD-AMERICANA

7.1.- Objectius generals

Intentarem de comprendre el panorama de creació que ha generat la narrativa nord-americana contemporània, i analitzarem el seu paper en el conjunt de les altres literatures. Caldrà que treballem, si més no, sobre dos models d'aquesta literatura a fi i efecte d'estudiar les seues diferències respecte de l'europea. Alhora que treballem sobre els textos i que anem ampliant els nostres coneixements sobre aquesta literatura, caldrà que reflexionem sobre els models socials sobre els quals la literatura avança, en la seua originalitat determinant com a reflex d'un procés cultural diferent de l'europeu. Mirarem de separar els aspectes centrals de la diferenciació: la natura, les formes de vida, la moral, la història, etc. Finalment, caldrà que valorem la importància que els nous models narratius contemporanis generats per aquesta literatura poden tenir per al conjunt de les literatures europees.

7.2.- Continguts

- L'Amèrica del Nord del segle XIX. La Guerra civil com a síntesi de les tensions, conflictes i dinàmiques que genera un estat nou.
- La narrativa a mitjans del segle XIX: Herman Melville i la seua obra Moby Dick com a paradigma moral d'una societat; Mark Twain i la novel.lística de l'oest.
- La poesia dels EE.UU. en la figura central de Walt Whitman. Fulles d'herba com a inventari de la natura i, enfront d'ella, l'home.
- Els E.U.A. del segle XX. El model de societat i la crisi dels anys vint.
- La narrativa de l'època. Panorama general. La metàfora social de "la generació perduda".
- Els models narratius d'Ernest Hemingway.
- La reflexió sobre la societat d'Scott Fitzgerald.
- Els mecanismes narratius i la reflexió de John Dos Passos.
- La crítica social de Sinclair Lewis.
- La vida rural de John Steinbeck.
- Estudi de l'obra de William Faulkner. El nou model narratiu. L'entramat del personatges i la visió de l'esdeveniment. La saga familiar i la visió d'Amèrica.
- La "novel.la negra o policíaca".
- La generació beat.

7.3.- Activitats suggerides

A l'objecte d'introduir-nos en aquest tema, atés que serà convenient que primerament adquirim alguna informació global dels autors i temes esmentats, ens caldrà consultar qualsevol història de la literatura nord-americana.

Llegirem microtextos de Fulles d'herba, de Walt Witman i analitzarem els procediments estilístics d'aquesta poesia.

Treballarem sobre una obra de William Faulkner. Proposem Mentre agonitzo, per tractar-se d'una obra curta i que influirà molt posteriorment.

Caldrà que treballem sobre les estructures narratives. El tipus de testimoni múltiple que el personatge crea sobre una situació, la situació narrada des de perspectives diferents.

Intentarem de relacionar aquest model narratiu amb l'obra d'altres escriptors catalans, com per exemple Manuel de Pedrolo.

És convenient de conèixer altres obres de Faulkner com poden ser Santuari, Sartoris o ¡Absalom, Absalom!.

Com a contrapunt a aquest literatura, i independentment de què es trien altres models, podríem treballar algun text de Dashiell Hammett, Raimond Chandler o Ross Mcdonald a l'objecte d'abordar la "novel.la negra": tècniques narratives, tipologia de personatges, tipologia d'herois/antiherois, la influència del cinema, la societat que reflecteix, etc.

També com a contrapunt, i des d'una perspectiva molt diferent de les anteriors, pot abordar-se la lectura de A la carretera, de Jack Kerouac, o alguns textos de Ginsberg, Burroughs, Corso o altres integrants de la denominada generació Beat.

7.4.- Bibliografia i materials recomanats

Per a un panorama general de la literatura nord-americana, pot consultar-se la Historia de la literatura universal ja esmentada, de Riquer/Valverde, especialment els volums 7,8,9 i 10.

Per a Walt Whitman, existeix una traducció de Fulles d'herba publicada a Barcelona per l'editorial Atzar, el 1983, tot i que sembla ser una tradició antiga. Amb tot, sempre hi ha la possibilitat de llegir una part d'aquesta obra, Cant de mi mateix, en traducció deguda a Agustí Bartra i publicada a Vic per EUMO/Edipoies, el 1985. A més, cal dir que també existeix una Antologia de la lírica nord-americana, feta pel mateix Agustí Bartra i publicada per la mateixa editorial, on, a més de Whitman, podem trobar altres poetes com Emili Dickinson, Wallace Stevens, William Carlos Williams, Ezra Pound, E.E. Cummings, entre molts altres.

Quant a Faulkner, trobarem Mentre agonitzo, Santuari, Les palmeres salvatges o El brogit i la fúria publicades per Proa. A Edicions 62, Absalom, Absalom! entre altres obres seues, com de John Dos Passos. Hi hem d'advertir però, que no coneixem cap traducció de Sartoris.

Una bona introducció a William Faulkner pot trobar-se en l'obra William Faulkner, de H.M.Campbell i R.E.Foster, Buenos Aires, Shapirer, 1954.

Quant a Hammmett, Chandler, etc. hi ha diverses edicions en el mercat. Sobre els problemes que presenta la "novel.la negra" -començant per la seua pròpia denominació-, pot consultar-se el volum La novela criminal, a cura de Román Gubern, publicat a Barcelona per Tusquets, o La novela negra, de Javier Coma, publicada a Barcelona per El Viejo Topo. Sobre Hammett en concret, a més d'una abundant bibliografia, pot consultar-se l'article de Luis Cernuda, "Dashiell Hammett", inclòs en la seua obra Poesia y literatura, publicada a Barcelona per Seix-Barral.

Per a la novel.la de Kerouac, hi ha la traducció A la carretera, de Manuel de Seabra, publicada a Barcelona per l'Editorial Pòrtic.

8. LA UNIVERSALITZACIÓ DE LA LITERATURA HISPANOAMERICANA. EL BOOM DELS ANYS SETANTA.

8.1.- Objectius generals

Intentarem endinsar-nos en la comprensió dels valors específicament americans de la literatura hispanoamericana, i analitzarem per què a partir d'un mateix model lingüístic s'ha desenvolupat una producció diferent de la feta en castellà a l'Estat espanyol. Valorarem la universalització d'aquesta literatura, i pararem una atenció especial a aquesta universlització a partir del boom de la novel.la. Analitzarem el procés d'independència literària, paral.lel als processos d'independència política, alhora que determinem els estímuls principals que defineixen aquest procés i l'incrementen al llarg del nostre segle. En aquest sentit, ens caldrà estudiar la importància que en aquest procés han tingut les avantguardes d'origen europeu, la presència de diversos models narratius en llengua anglesa (Hemingway, Faulkner, Virginia Wolf, etc.) i els components estrictament americans, en tant que metàfora persistent d'un descobriment de les pròpies arrels. A partir d'un model literari narratiu, analitzarem el conjunt d'estímuls i orientacions d'aquesta narració, atenent especialment a les característiques fonamentals del realisme màgic i el neobarroquisme.

8.2.- Continguts

- Factors que determinen la independència del model hispànic en la literatura.
- Panorama de la producció literària del segle XX en la narrativa.
- Els models nord-americans i europeus (Poe, Kafka) en el naixement del realisme màgic.
- La recerca de l'ésser originari d'Amèrica. Panorama de la literatura indianista i indigenista.
- La recerca de l'ésser originari en Los pasos perdidos, d'Alejo Carpentier.
- L'avantguardisme en la literatura hispanoamericana. Borges.
- Estudi d'un model d'universalització: Cien años de soledad, de Gabriel Garcia Márquez.
- La influència de Faulkner.
- L'ús de la temporalitat.
- La metàfora d'Amèrica.
- Els mecanismes d'intertextualitat.
- El reflex de la violència.
- Les noves perspectives del realisme.
- La novel.la i els ardits literaris.

8.3.- Activitats suggerides

- Lectura i reflexió sobre diversos textos per a una millor comprensió de les característiques específiques de la literatura hispanoamericana.

- Lectura de textos a fi d'avaluar la importància de les avantguardes des de començaments del segle XX.
- Lectura de Cien años de soledad.
- Anàlisi i comentari dels temes principals de l'obra, ja enunciats en l'apartat 8.2.
- Anàlisi de diferents microtextos a fi d'identificar la nova perspectiva del realisme.
- Reflexió sobre les següents opcions en relació a la novel.la estudiada: temps lineal/ temps dialèctic; realisme tradicional/noves formes de realisme; esteticisme/compromís.
- Finalment, podem estudiar la influència que aquests models narratius han exercit en la narrativa catalana, especialment a partir de la dècada del setanta.

8.4.- Bibliografia i materials recomanats

Per a una reflexió sobre el fet específicament americà, és bàsica la recopilació de textos d'Emir Rodríguez Monegal, Noticias secretas y públicas de América, Barcelona, Tusquets, 1984.

Pel que fa a un panorama general dels continguts literaris, pot consultar-se l'obra Historia de la literatura hispanoamericana, de Giuseppe Bellini, Madrid, Castalia, 1984.

Existeix un panorama bàsic de la narrativa contemporània, amb una atenció als novel.listes del denominat boom, en l'obra Novelistas Hispanoamericanos de hoy, a cura de Juan Loveluck, Madrid, Taurus, 1976.

Per a una reflexió sobre la narrativa des de la independència, amb introduccions interessants, seleccions de narracions i una abundant bibliografia, és imprescindible l'obra d'Angel Flores, Narrativa hispanoamericana 1816-1981. Historia y antología, Mèxic, Siglo XXI, 1984, 8 vols.

Quant a Cien años de soledad, tot i que també hi ha traduccions al català, recomanem una edició en la seua llengua original. Entre les edicions existents, suggerim l'edició a cura de Jacques Joset, Madrid, Cátedra, 1984.

Sobre García Márquez, a part de l'abundant bibliografia existent, pot consultar-se la recopilació d'articles, Gabriel García Márquez, a cura de Peter Earle, Madrid, Taurus, 1981; i la monografia Gabriel García Márquez. La línea, el círculo y la metamorfosis del mito, de Michael Palencia-Roth, Madrid, Gredos, 1983.

GENERALITAT VALENCIANA
CONSELLERIA DE CULTURA, EDUCACIÓ I CIÈNCIA
DIRECCIÓ GENERAL D'ORDENACIÓ I INNOVACIÓ EDUCATIVA
PROGRAMA D'INNOVACIÓ I REFORMES EXPERIMENTALS